

нуть услід деякі зміни в загальній частині Кодексу. Так, до статті Кодексу, яка дає характеристику такої міри стягнення, як конфіскація, треба буде, по-перше, додати, що за митні правопорушення конфіскацію застосовують не тільки до власника, а й до користувача майном, яке в нього вилучається; по-друге, конфіскації підлягає майно незалежно від форми його власності;

Тобто повернення норм про адміністративну відповідальність за скоєні порушення митних правил до системи адміністративного законодавства не є технічною операцією. Втілення даного правового інституту до цієї гілки законодавства потягне значні зміни в його змісті, оскільки він повинен бути підпорядкований тільки загальним положенням і завданням основоположного акта про адміністративну відповідальність.

Таким чином, можна виділити такі етапи еволюції інституту адміністративної відповідальності за порушення митних правил:

— перший – з 1984 р. до 1991 р., коли він перебував у системі адміністративно-деліктного законодавства;

— другий – з 1991 р. до 2001 р., коли він паралельно існував як у складі митного, так і адміністративно-деліктного законодавства;

— третій – з 2001 р. до сьогодні, коли він знайшов своє місце в системі митного законодавства;

— і, мабуть, останній, коли він повинен повернутися, відповідно до проекту нового КпАП, до лав адміністративно-деліктного законодавства. Це і буде правильним кроком законодавця, оскільки будь-яка галузь права (і законодавства) повинна мати внутрішню єдність та цілісність норм, які належать до тієї чи іншої галузі права та взаємодіють, створюючи можливість найбільш оптимального впливу на ті суспільні відносини, які вони регулюють. Тому для законодавця повинно стати правилом, що при проведенні кодифікації законодавства не треба піддаватися впливу заінтересованих міністерств та відомств, а потрібно враховувати об'єктивно обумовлені та науково обґрунтовані вимоги до створення оптимальної системи законодавства.

Література

1. Большой юридический словарь. – М., 1998. – С. 254.

УДК 342.922:340.15

Д.М. Лук'янець

МЕТОДОЛОГІЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛІЗАЦІЇ

Однією з проблем, яка потребує вирішення в процесі реформування інституту адміністративної відповідальності, є проблема адміністративної деліктолізації. Адміністративна деліктолізація – це процес формування і нормативного

закріплення складу адміністративного правопорушення, а також визначення адекватної даному правопорушенню санкції.

У дослідженнях інституту адміністративної відповідальності до цього часу, на жаль, панує формально-логічний метод, за допомогою якого досліджуються вже існуючі склади адміністративних правопорушень. Проте майже відсутні дослідження, результатом яких були б практичні рекомендації із створення нових складів адміністративних правопорушень, у першу чергу, на методологічному рівні. З огляду на відсутність методологічних засад адміністративної деліктологізації спробуємо запропонувати низку підходів, які можуть бути використані як при удосконаленні існуючих складів адміністративних правопорушень, так і при створенні нових.

Першим завданням, яке потребує вирішення, є питання про те, в яких випадках застосування санкцій (стягнень, покарань тощо) потребує опосередкування процедурою правозастосування у формі правосуддя, а в яких – у формі адміністративного провадження.

На нашу думку, процедура правозастосування у формі правосуддя необхідна в таких випадках:

1) коли конструкція складу правопорушення допускає наявність неочевидності зв'язку між суб'єктом та об'єктивною стороною правопорушення;

2) коли санкція (стягнення, покарання тощо) мають незворотний характер, тобто пов'язані з позбавленням або обмеженням волі особи;

3) у сферах, де неможливо забезпечити ефективний державний контроль за дотриманням певних правил (наприклад, виборчий процес), а відтак виникають проблеми з фаховою кваліфікацією правопорушення.

Іншим завданням є вирішення питання про адекватність правопорушення і санкції, застосування якої передбачається за вчинення даного правопорушення. Досить давно вже звичною стала точка зору про те, що санкція (стягнення, покарання тощо) має відповідати ступеню суспільної шкідливості діяння. У той самий час не вирішеною залишається проблема співвідношення суспільної небезпечності (як ознаки злочину) та суспільної шкідливості (як ознаки адміністративного правопорушення), а також досі залишаються невизначеними чіткі і зрозумілі критерії суспільної шкідливості й суспільної небезпечності.

На нашу думку, адекватність санкції правопорушенню має визначатись відповідно до мети застосування санкції. Іншими словами, санкцію можна вважати адекватною вчиненому правопорушенню, якщо її застосування повною мірою забезпечує досягнення мети застосування. На сьогодні коло цілей адміністративної відповідальності є досить обмеженим, а їх перелік дає можливість сформулювати критерії адекватності.

Так, зі змісту статті 23 КпАП України випливає, що метою застосування адміністративних стягнень є:

1) виховання правопорушника;

2) загальна і спеціальна превенція.

Виходячи з мети застосування, якщо, наприклад, правопорушення полягає у зловживанні наданим правом (правом керування транспортними засобами або

правом на полювання), адекватним превентивній меті буде позбавлення правопорушника такого права. Якщо ж оцінювати адекватність такого стягнення, як штраф, то його розмір має бути таким, який з найбільшою ймовірністю забезпечує утримання особи від вчинення правопорушення. У свою чергу, не можна вважати таким, що відповідає цілям адміністративної відповідальності, стягнення у вигляді адміністративного арешту, оскільки таке стягнення містить у собі значний елемент кари. Взагалі адміністративний арешт становить собою хоча і короткочасне, але все ж таки позбавлення волі. Таке стягнення є незворотним, тобто в разі неправомірного застосування такого стягнення воно не може бути відшкодовано або компенсовано, адже свобода ціни не має. З урахуванням цього, застосування санкцій, пов'язаних з позбавленням або обмеженням волі, має застосовуватись виключно через процедуру правосуддя.

І, нарешті, третім завданням є визначення способу викладення об'єктивної сторони правопорушення. Таких способів існує всього два: по-перше, коли об'єктивна сторона формулюється як порушення встановленого порядку, правил або умов здійснення певного виду діяльності (наприклад, порушення правил пожежної безпеки); по-друге, коли використовується деліктний метод правового регулювання суспільних відносин, тобто коли відсутні позитивні норми, які регламентують поведінку осіб у різних умовах, а правове регулювання здійснюється за допомогою визначення в законі ознак суспільно-шкідливого діяння (у тому числі його наслідків), за умови наявності яких до особи застосовуються відповідні стягнення (наприклад, дрібне хуліганство).

Принципова різниця між зазначеними способами викладення об'єктивної сторони правопорушення, яка має значення для процедури деліктолізації, полягає в тому, що в першому випадку, як правило, існують державні органи, що здійснюють контроль за дотриманням відповідних правил, порядків та умов у процесі здійснення відповідної діяльності різноманітними особами, а в іншому разі існування аналогічних органів практично є неможливим. Таким чином, спосіб викладення об'єктивної сторони правопорушення у відповідній нормі пов'язаний із ступенем неочевидності зв'язку між суб'єктом та об'єктивною стороною правопорушення.

З урахуванням необхідності вирішення вищенаведених завдань, можна назвати етапи деліктолізації діянь, у тому числі й адміністративної:

- 1) обґрунтування необхідності деліктолізації діяння;
- 2) формулювання об'єктивної сторони правопорушення;
- 3) визначення мети застосування санкції за вчинене правопорушення;
- 4) визначення виду і розміру санкції, які здатні забезпечити адекватність санкції меті її застосування;
- 5) визначення порядку застосування санкції.

Обґрунтування необхідності деліктолізації діяння має полягати у визначенні підстав, які пояснюють необхідність встановлення юридичної відповідальності за вчинення такого діяння. Такою підставою, зокрема, може бути використання імперативних норм для регулювання суспільних відносин певного виду. Якщо за допомогою імперативних норм встановлюються відповідні

правила поведінки, порядок здійснення певної діяльності чи визначаються умови здійснення такої діяльності, слід враховувати можливість порушення таких норм їх адресатами, а відтак передбачати адекватну реакцію на такі порушення. З іншого боку, обов'язково слід брати до уваги наявність механізмів виявлення правопорушень, одним із яких є державний контроль.

Формулювання об'єктивної сторони правопорушення повинно здійснюватися з урахуванням можливої неочевидності між цим елементом складу правопорушення та його суб'єктом. При цьому слід мати на увазі, що найменший ступінь такої неочевидності мають правопорушення з формальним складом, оскільки виявлення правопорушення з формальним складом, як правило, передбачає безпосереднє спостереження за діяльністю конкретного суб'єкта. Натомість виявлення правопорушень з матеріальним складом відбувається, як правило, через виявлення суспільно-шкідливих наслідків, відновлення дій або бездіяльності, що потягли за собою настання таких наслідків і, після цього, встановлення суб'єкта правопорушення. Така ситуація обумовлює те, що правопорушення з матеріальним складом мають найвищий ступінь згаданої вище неочевидності.

Визначення мети застосування санкції за вчинене правопорушення становить собою конкретизацію результату, який очікується від застосування санкцій. Таким результатом може бути виховання особи, утримання її від вчинення аналогічних правопорушень у майбутньому (превенція) або примушення особи власне до перетерплювання несприятливих наслідків застосування санкцій як таких (кара).

Визначення виду і розміру санкції, які здатні забезпечити адекватність санкції меті її застосування, є найбільш складним етапом деліктологізації діяння. Цей процес потребує чіткого уявлення про механізм впливу санкцій того чи іншого виду на волю і свідомість особи, що є суб'єктом конкретного правопорушення, з урахуванням системи цінностей, яка склалася у сучасному суспільстві. При цьому слід враховувати низку додаткових факторів, які обумовлюють дієвість впливу однакової санкції на різних суб'єктів. Так, при визначенні розміру штрафу, що може застосовуватися за вчинення одного і того самого правопорушення до суб'єктів з різним рівнем доходів, слід використовувати шкалу, прив'язану до рівня доходів конкретних осіб, а не до орієнтирів типу неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

І, нарешті, останньою стадією деліктологізації є обрання порядку застосування санкції. З урахуванням викладеного можна стверджувати, що в адміністративному порядку можуть застосовуватись санкції, які не пов'язані з позбавленням або обмеженням волі особи і метою застосування яких не є покарання. При цьому правопорушення, що є підставою застосування таких санкцій, повинно мати формальний склад, об'єктивна сторона такого правопорушення повинна полягати в порушенні правил, порядків або умов, встановлених імперативними нормами, та характеризуватись або повною відсутністю, або незначною ймовірністю неочевидності зв'язку між об'єктивною стороною та суб'єктом правопорушення.